

BEZDÁN ANIKÓ

Új termelői egységek és a szövetkezet

Az 1990. évi rendszerváltás nagy változásokat hozott mind a társadalomban, mind az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek működésében.

A szövetkezetek sokszínű rendszerén belül az agrárgazdaságban működő szövetkezetek a rendszerváltást követően lezajlott változások ellenére is jelentős szerepet töltenek be a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-gazdaság különböző területein.

A szövetkezetek egy fejlődési folyamaton estek át, amelyek következtében az eredeti modell keretei között, de azt különböző módon és mértékben áttörve a piacgazdaság feltételeihez is igazodni képes agrárüzemmé váltak.

A szövetkezetekre vonatkozó szabályozás alakulásáról

Az 1992. évi I. tv. szabályozta a szövetkezeteket, de ennek a törvénynek már az indokolása szerint is azonnali felülvizsgálata szükségeltetik.

Figyelmen kívül hagyta a megváltozott mezőgazdasági termelési struktúrát. A törvény hatályba lépését megelőzően leginkább az alábbi formában működtek:

- mezőgazdasági termelőszövetkezet,
- szakszövetkezet és
- halászati szövetkezet, de kisebb számban más speciális típusú és formájú szövetkezetek is működtek, mint pl. faluszövetkezet, falusi iskola-szövetkezet, földbérlet-szövetkezet stb...

Az új törvény hatályba lépésekor figyelmen kívül maradt az a tény, hogy az akkor és ma is létező szövetkezetek nagy hányada fogyasztási, bank szektorban működő, vagy beszerző, illetve értékesítő szövetkezet, nem pedig termelő szövetkezet.

Agrárpolitikai támogatással a szövetkezeti mezőgazdasági termelők tevékenységük egy, vagy több részlemét közösen végzik, pl. az alábbi célokból:

- termeléshez szükséges eszközök, anyagok közös beszerzése, a megtermelt termények korszerű és értéktartó közös tárolása, az értékesítési piac áringadozásainak kivédésére;
- termeléshez felhasznált termények közös beszerzése a legkedvezőbb ár és feltételek elérése céljából;
- megtermelt termékek, termények közös értékesítésével (értékesítést elősegítő feldolgozásával) jobb piaci pozíciók elérése.

A szövetkezetek jelenleg is zajló átalakulási folyamata nem tekinthető lezártnak. A mezőgazdasági szövetkezetek helyzetét elemezve Tóth E. a következő megállapításokat teszi:

- az átalakulást követően a klasszikus szövetkezeti elvek erőteljesen visszaszorultak, illetve a gazdálkodás megváltozott feltételei között gyökeresen átalakultak;
- az üzletész arányt tekintve csökkent a vagyont ténylegesen használó nyugdíjas tagok és nőtt a kívülállók száma;
- a szövetkezetekben az átalakulási folyamatban, sőt már azt megelőzően (először az általános jövedelemhiány, majd később a vagyon sorsának bizonytalansága miatt) erőteljes vagyonfelélési folyamat indult be. Ez oda vezetett, hogy általános lett a tőkehiány és a mezőgazdaság egyáltalán nem vonzó tőkekihelyezési terület.¹

Az Európai Unió agrárgazdasági tapasztalatai alapján viszont mind formai gazdagodásuk, mind számszerű gyarapodásuk és gazdasági szerepük növekedése várható.

Ha a szövetkezetek által nyújtott előnyöket röviden összegezzük, akkor mindenképp ki kell emelni a beszerzés, értékesítés során elérhető

- jobb alku pozíciót, stabilabb árakat;
- az egységes, nagy tömegben és jó minőségben előállított terméket;
- magas szinten biztosított képviseletet a marketing munkában;
- biztonságos értékesítési lehetőséget (alacsony kockázat);
- az árúk csomagolása, kikészítése miatt magasabb hozzáadott értéket;
- a piac ismeretét.

Az így alap szinten létrejött szövetkezetek esetében indokolt, hogy a már működő szövetkezetek a termékpálya mentén magasabb szintű integrációt hozzanak létre, jelentősen növelve ezzel a gazdák versenyképességét.

Az új szövetkezeteket szabályozó 2000. évi CXLI tv. 2001. január 1. napján lépett hatályba.

Ezzel a törvénnyel már a jogalkotónak az volt a célja, hogy eleget tegyen az európai uniós feltételeknek. Az átmeneti idő öt év volt. A már működő szövetkezeteknek kötelezettségük volt az átalakulásra, mert ennek hiányában a törvény erejénél fogva jogutódlás nélkül megszűntek. Fogalmukat a törvény az alábbiak szerint határozza meg:

„A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy-tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását – ide értve a természetes személy tagok fogyasztását is –, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet. A szövetkezet a kulturális, oktatási és szociális feladatainak a tagok, munkavállalók, illetve azok hozzátartozói támogatásával, vagy a szövetkezeti szövetségek számára nyújtott hozzájárulással tehet eleget.”²

A szövetkezet gazdálkodó szervezet, de nem profit orientált, inkább a tőke érdekeltség helyett a személyes elem a meghatározó. A szövetkezet személyegyesületi forma, elősegíti a társas viszony kialakulását olyan esetekben, amikor a gazdaság szereplői nem szívesen alakítanak klasszikus értelemben vett társaságot. Ezt a jelleget a nyereségből

¹ TÓTH E.: *Az átalakult szövetkezetek 10 éves működésének tapasztalatai*. AKII tanulmány. Kézirat. Bp. 2000.

² 2000. évi CXLI. tv. 3. §.

szívesen alakítanak klasszikus értelemben vett társaságot. Ezt a jelleget a nyereségből való részesedés módja is meghatározza, ahol nem a tőke nagysága dönt, hanem a végzett közreműködés mértéke.

A szövetkezet abban is különbözik minden más gazdálkodó szervezettől, hogy tagjai és azok hozzátartozói kulturális, oktatási és szociális igényeit is szem előtt tartja.

Kielégítjük a szövetkezet anyagi teljesítő képességétől, illetve a rendelkezésre álló fel nem osztható vagyon nagyságától függ.

Ezért a szövetkezeti tagok nem tulajdonosai azoknak a pénztartalékoknak, amelyeket a szövetkezetnek fel kell halmoznia.

A polgári törvénykönyvünk és a gazdasági társaságokról törvénykönyvünk is azonban gazdálkodó szervezetnek jelöli meg a szövetkezetet. Vitathatatlan a hasonlóság több kérdésben, mint például: meghatározott alaptőke (3 millió forint, másodlagos szövetkezet esetében 10 millió forint, hitelintézeti szövetkezet esetében 100 millió forint), alapítási folyamat, nyilvántartás, felügyelet, átalakulási folyamatok, gazdasági jellegű tevékenységek végzése, szervezeti felépítése stb...

Napjainkban az ország déli régiójában működő szövetkezetekről

Sikeresen működő szövetkezet a déli régióban a mórähalmi Beszerző és Szolgáltató Szövetkezet. Tipikusan beszerző és értékesítő szövetkezet. Fő tevékenysége a termés, kertészeti termékek felvásárlása és értékesítése. A nevében jelölt „szolgáltatás” a termények, áruk forgalmazását, értékesítését és az ezekkel kapcsolatos szolgáltatást jelenti. A szolgáltatás tehát piackutatást, marketing munkát, szaktanácsadást jelent. Közvetlen termelési szolgáltatást sem tagjainak, sem másoknak nem nyújt. A tagoknak nem kötelező terményeik, termékeik közvetlenül, a szövetkezeten keresztül történő értékesítése, ugyan akkor nem csak tagjaitól, hanem minden más gazdálkodótól is vásárol árut, ha az megfelel a szabványnak, támasztott minőségi követelményeknek. Működésében azt az elvet követi, hogy az elért nyereség osztalék formájában visszaadásra kerüljön a tagoknak. Azok a termelők, vállalkozók lettek a szövetkezet tagjai, kik megértik igénylik működését, fejlesztik árutermelésüket és vállalkozó szellemről tesznek tanúságot.

A szövetkezet segít azoknak a gazdálkodóknak is, akik súlyos anyagi nehézséggel küszködnek, és azoknak is, akik mellékfoglalkozásként folytatnak mezőgazdasági termelést.³

Jórészt a mórähalmi Mórakert Szövetkezet sikeres működésének tapasztalatai miatt a szomszédos településeken, községekben is alapítással új szövetkezeteket, pl: Szatymazon, Pusztamérgesen, Zsombón, Forráskúton, Röszkén és Szentmihályon is. Ezek a szövetkezetek azonban még a kezdet nehézségeivel küszködnek.

Adatok a szövetkezetekről

a) A szövetkezetek száma (2001. XII. 31.)

bejegyzett szövetkezetek száma: 7074

³ DR. TAMASI MIHÁLY: A homokhátsági táj agrárgazdaságának sikeres szövetkezete a mórähalmi „Mórakert”. *Szövetkezés*, XX.évf. 1999/2. szám, 99–101. p.

b) A működő szervezetek megoszlása témakategóriák szerint:**

0 fős ismeretlen létszámú:	2667
10 fő alatti létszámú:	1307
10–19 fő közötti:	409
20–49 fő közötti:	684
50–249 fő közötti:	623
250 főnél nagyobb:	32
összesen:	5715

c) A működő szervezetek megoszlása gazdasági ágak szerint (2001. XII. 31.)

mezőgazdasági, erdőgazdálkodás, halászat:	1808
bányászat:	3
feldolgozó ipar:	481
villamosenergia-, gáz-, hő- és víz ellátás:	4
építőipar:	198
kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása, karbantartása:	845
szállás-, szolgáltatás, vendéglátás:	21
szállítás, raktározás, posta és távközlés:	68
pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai:	203
ingatlanügylek, bérbeadás:	1952
oktatás:	6
egészségügyi és szociális ellátás:	22
egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás:	10
összesen:	5715

Forrás: KSH statisztikai havi közlemények 2001/12.

* mérleget készítő adózó szervezetek:

** a létszám az alkalmazottakra vonatkozik, nem felel meg a szervezet taglétszámának.

Az Európai Unióban működő szervezetekről

Az Európai Unió gazdasági életében is nagy szerepet töltenek be a szervezetek. A fejlett piacgazdaságban is szükség van szervezetekre, mivel próbálnak a nagy multinacionális cégekkel szemben hatékony egyensúlyként működni.

A szervezetekre jellemző szolidaritás alapelve nem ellentétes a modern gazdaság szabad versenyével.

Az Európai Unió tagállamaiban is igény merült fel annak kielégítésére, hogy a szervezetek közös elvek alapján, de saját jellemzőiket figyelembe véve nemzeti határai-
kon kívül, vagy akár a közösség egész területén is működhessenek.

Az Európai Unió Tanácsa évekig tartó előkészítő munka alapján rendeletet alkotott a követelményeknek megfelelő „Európai Szervezet” létrehozásának és működésének szabályairól.

Az Európai Unióban vannak olyan közösségi politikák, amelyeknek talán a szövetkezetek révén lehet a legmegfelelőbben kielégíteni. Így például: mezőgazdasági politika, regionális politika, foglalkoztatás-politika, szociálpolitika és a továbbképzés.

A szövetkezetek a közösségi gazdaság szinte minden részében aktív szerepet játszanak.

A szövetkezetek az Európai Unióban is versenytársai a hagyományosabb értelemben vett profit orientált társaságoknak, befolyásolhatják a közösségi kereskedelmet.

Az Európai Unióban is igen fontos szerepet töltenek be a fogyasztási és pénzügyi szolgáltató szövetkezetek, valamint a mezőgazdasági szektorban működőek.

A közösség országaiban a mezőgazdaságban közel 40.000. szövetkezet működik. Az összes szövetkezet 39 %-át adják.

Évi üzleti forgalmuk meghaladja az összes szövetkezet üzleti forgalmának 50 %-át.⁴

A fogyasztási szövetkezetek talán a legrégebbi formáknak mondhatók. A közösségben működő ezen szövetkezetekben a tagok száma becslések szerint mintegy 24,5 millió, ami kb. 26 %-a az össz-szövetkezeti tagságnak.

A pénzügyi, szolgáltató szektorban működő szövetkezetek régtől fogva támogatták a más szektorban működő szervezetek fejlődését, a nemzeti bank rendszerekben is jelentős szerepet töltöttek és töltenek be.

A klasszikusabb értelemben vett termelőszövetkezetek eredete a kézműveseknek iparisítással szembeni ellenállására vezethető vissza.

A turizmus területén, a kommunikációs és információ iparban egyes területek stratégiai fejlesztésében felbecsülhetetlen értékűnek bizonyultak.

A piaci javak és szolgáltatások szektorában a szövetkezeti mozgalom jelentősen fejlődött az utóbbi időben, hozzájárult ahhoz, hogy a kézművesek, közúti szállítók, kiskereskedők, gyógyszerészek kihasználhassák az egyéni tevékenységükhöz szükséges szolgáltatásokat.

A szövetkezetek fontos szerepet töltenek a Közösség kevésbé fejlett régióinak társadalmi és gazdasági integrációjában is. Sokszor segítettek olyan alapvető kezdeményezések megalapozásában, amikor az egyéni kezdeményezés kudarcra lett volna ítélve.

Segítik a Közösségen belül a korlátozott erőforrásokkal rendelkező embereket, hogy megőrizhessék versenyképességüket.

Fontos szerepet játszanak a vállalkozások biztosításában, a munkahely-teremtésben.

A kevésbé fejlett régiókban gyakran kulcsfontosságú résztvevő, mert szerepet játszik a kismértékű pénzügyi és üzleti erőforrások mozgósításában, így elősegíti a helyi és regionális szintű fejlődéseket.

Szövetkezetek az egyes tagállamokban

Belgiumban kétféle szövetkezeti típus létezik, a korlátolt felelősségű szövetkezet és a tagok korlátlan felelősségével működő szövetkezet. Mindkét forma megőrzi a szövetkezetek lényegadó tulajdonságát, a változó tőkét és a változó tagságot.

Németországban a szövetkezetekről szóló 1889. május 20-i törvény a szövetkezetet, mint nem zárt taglétszámmal rendelkező társulatokként határozta meg. Céljuk, hogy

⁴ DR. BAJTAY PÉTERNÉ: Szövetkezetek az Európai Unióban. *Szövetkezés*, XIX. évf. 1998/2. szám 80–81. p.

növeljék tagjaik bevételeit és támogassák üzleti vállalkozásait. Főleg a kis- és középvállalkozások területén működnek. Különösen bank szövetkezetek, mezőgazdasági, árutermelő és szolgáltató, valamint a kereskedelmi árutermelő és szolgáltató szövetkezetek jelentősek. Általában az állapítható meg, hogy a német központosítás miatt a szövetkezetek száma csökken, de az egy szövetkezetre eső tagok száma folyamatosan emelkedik.

Franciaországban a szövetkezet olyan személyek társulata, akik közös céllal szabadon társulnak azzal a céllal, hogy demokratikusan vezetett közös vállalkozást alapítsanak a szükséges tőke bizonyos százalékának biztosítására, egyenlő részesedést vállalva az üzleti kockázatból és nyereségből.⁵

Számos különböző fajtában működnek. A mezőgazdasági szövetkezetek főleg bor- és tejtermelést uralják. Elterjedtek a munkás termelőszövetkezetek is.

A francia szövetkezeti mozgalom történetében különösen fontos volt az 1906. évi Ruault-törvény. Ez biztosította az első állami kamatmentes előlegeket a feldolgozó és mezőgazdasági termékeket értékesítő szövetkezetek számára. Meghatározta azokat a szabályokat, amelyek lehetővé tették a szövetkezetek számára a közfinanszírozás igénybevételeit és először rögzítette a francia jogalkotásban a szövetkezés alapelveit. A törvény így megteremtette a mezőgazdasági szövetkezeti alapszabály alapjait, ugyanakkor a kölcsönös hitelpénztárakra bízta az állami pénzeszközök folyósítását a földművelők és szövetkezeteik részére. Ennek ellentételeként megkövetelte, hogy a hitelpénztárak elfogadják az állami engedélyezési eljárást és a hatósági ellenőrzést.

Újabb törvény 1920-ban szabályozza együtt és egyidejűleg a szövetkezést és mezőgazdasági hitelszövetkezeteket, de Franciaországban nem voltak vegyes termék- és hitelszövetkezetek. A két hálózat együtt jött létre és egymást támogatva fejlődött, de mindegyik megmaradt saját szakosodott területén.

A belga, német és francia jogi szabályozás nem követeli meg állami szervek engedélyét a szövetkezetek alakításához, a létrejöttükhöz azonban mindhárom országban szükséges annak bejegyztetése.

Mind a belga, mind a francia szövetkezeti szabályok meghatározzák a szövetkezetek alapításához szükséges tőke minimumot.

Belgiumban a minimum tőke összege nem lehet kevesebb, mint 750.000 belga frank és legalább 250.000 belga frank összeget teljes egészében be kell fizetni.

A szociális célú korlátolt felelősségű szövetkezet esetén nem lehet kevesebb 250.000 belga franknál és 100.000 frankot a megalakulás napján, a teljes összeget pedig két éven belül kell kifizetni.

Németországban a részvények összegét és számát az alapszabály határozza meg. Minden tagnak be kell fizetnie részvénye 10 %-át, ennek határidejét az alapszabály írja elő. Az alapszabály a minimális 10 %-ot meghaladó mértékű fizetési kötelezettséget is megállapíthat.

Általános elv, hogy minden tag részvénye azonos értékű. Az alapszabály azonban rendelkezhet úgy, hogy azok a tagok, akik meghatározott feltételeknek megfelelnek egyenlő több részvény jegyzésére kötelesek, vagy jogosultak.

Franciaországban a szövetkezet alapításához szükséges tőke-minimum 125.000 frank, amennyiben a szövetkezet „gazdasági formájú” és 25.000. frank, ha a szövetkezet korlátolt felelősségű.

⁵ Uo. 89–91. p.

A részvények 1/4-ét ki kell fizetni a jegyzés napján, a maradék összeget az alapszabályban meghatározott időtartamon belül és az nem haladhatja meg a jegyzés dátumát.⁶

Átmenet és átalakulás

A piacgazdasági átmenet elmúlt éveiben a külső tőkepiacokra való elsődleges gazdaságpolitikai tartalmú, fokozatos ráépülés ellenére a hazai ki-és közép vállalkozások megerősítésére irányuló – jobbára politikai – szándékok rendre felmerültek a különböző politikai irányzatokat képviselő kormányokban, s a választási kormányprogramokat alapozták meg.

A szövetkezeteket érintő változásokkal egyidőben azonban kialakultak Magyarországon a családi gazdaságok, amelyek családi kapcsolatokra, erőforrásokra vagy döntő mértékben mezőgazdasági termelő-gazdálkodó tevékenység céljából létrehozott vállalkozások.

A családi vállalkozások tradicionálisan sok lábon álló gazdaságok. A mezőgazdaság mindegyik ágazatában folytatnak termelő-gazdálkodó tevékenységet.

Föld alapjukat és a termelés más tárgyi eszközeit első sorban a család tulajdonában álló termőföld, munka-és erőgép stb. képezi.

Működésüket befolyásolják a természeti előfeltételek, tájegységi adottságok, technikai feltételek, stb.

Ki kell azonban emelnünk a termelési szerkezetüket befolyásoló, megsokszorozó beszerző, feldolgozó, értékesítő, szaktanácsadó szövetkezet hálózatát. Sokszor egy-egy családi gazdaság több szövetkezetnek is tagja. A jövedelem érdekeltsgű családi gazdasággal szemben a vállalkozói magángazdaság nyereség érdekeltsgű gazdaság.

Ilyen tevékenységek célja már nem csupán a saját és családja jövedelmének biztosítása, hanem már a vállalkozói haszon szerzése is.

Sok esetben azonban ezek nem különölnek el egymástól. Ebben a formában már lehetőség van arra, hogy befektetések után kamat igényhez, a munkaforrások után bér igényhez a termelési kockázat után vállalkozói haszonhoz jussanak.

Az Európai Unió hatása az új termelői egységekre

A privatizáció, átalakulási folyamatok mellett azonban nagyon fontos kiemelni az Európai Unió hatását.

Magyarország európai uniós csatlakozása a gyümölcs-zöldség ágazat számára is nagy kihívást jelent, de egyben nagy gazdasági lehetőségeket nyit meg. Ez a tény megfelelő alkalmazkodással, felkészüléssel az ágazat felemelkedését eredményezheti. Ehhez át kell alakítani a haza szabályozást, valamint biztosítani kell a végrehajtáshoz szükséges hátteret is.

Az Európai Unióban a gyümölcs- és zöldségágazat kedvezőbb helyzetben van más mezőgazdasági ágazatokhoz képest, mert az 1997-től életbe lépett piaci szabályozás alapján meghatározhatók azok a főbb hazai feladatok, amelyek elősegítik az alkalmazkodást és versenyképes termelést.

⁶ Uo. 91. p.

A gazdaságos termelés feltételeinek megteremtése nem csak az EU csatlakozás miatt fontos számunkra, de az ágazat modernizálása, a megváltozott piaci helyzet is ezt követeli meg.

Fontos feladat a termesztés legalább jelenlegi volumenének a fenntartása, a világgpiaci követelményeknek megfelelő termelési szerkezet átalakítása, a hazai piacok megőrzése és az export orientáció megtartása, amit állami segítséggel is ösztönözni szükséges.

Többféle támogatási forma biztosított a gyümölcs- és zöldségfélékre, amelyek közvetlenül, vagy közvetve az ágazatot segítik és az elmúlt években emelkedő tendenciát mutatattak.

A támogatások szerkezete lényegesen nem változott és a rendelkezésre álló szűkös állami pénzeszközök mellett a kitűzött célok nehezen teljesülhettek.

A támogatások közül 1999-ben kiemelt szerepe volt a gyümölcs-zöldségtermelői értékesítő szervezetek (TÉSz) létrehozását és tevékenységük megerősödését ösztönző finanszírozásnak, valamint a versenyképességet fokozó beruházási támogatásoknak.

Az 1999 év nem mondható sikeresnek a zöldség-gyümölcs-értékesítő szervezetek (TÉSz) alapítása tekintetében, azonban 2000-ben sem következett be változás.⁷

Az új szabályozás a szövetkezeti mozgalom széles körében értetlenséget és bizonytalanságot hozott. Sajnos, sok értelmezési és jogalkalmazási nehézséget felvetve ezzel.

A termelői és értékesítő szervezetekről

A TÉSz létrehozásának feltételeit a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 25/1999. (III. 5.) FVM rendelete rögzíti.

Sajnos, számos értelmezési és jogalkalmazási kérdést is felvetett.

A fentiekben előadottakra tekintettel a szabályozás szükségességét alapvető céljait nem lehet vitatni. Kétséges, hogy a választott jogi megoldása alkalmas-e az alapvető célok elérésére? Már az 1. §-ban megadott fogalom is több értelmezési kérdést vethet fel.

„A zöldség- és gyümölcs-termelők (a továbbiakban: termelők) kezdeményezésére, az általuk előállított zöldség- és gyümölcs termelésének szervezése, termékeik tárolása, piac képes áruvá történő előkészítése és közös értékesítése céljából létrehozott, tagjai (részvényesei) (a továbbiakban: tagok) által demokratikusan irányított, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezetet (a továbbiakban: szervezet) a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (továbbiakban: minisztérium) zöldség-gyümölcs termelői, -értékesítő szervezetnek ismerheti el. A TÉSz tagja kizárólag a (2) bek. b) pontja szerinti termelő lehet.”

Problémafelvetések

1. Az 1. § a tárgyi hatályt pontosan rögzíti, csak zöldség- és gyümölcs-termelés, illetve forgalmazás körére terjed ki, de csak a jogszabály teljes értelmezése után derül arra fény, hogy nem a tevékenységet (fő- vagy akár mellékfoglalkozásként), hanem annak állami támogatási feltételeit szeretné rögzíteni.

⁷ DR. ROMÁN ZOLTÁN: *A kis- és középvállalatok az EU-csatlakozás tükrében*. Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoport kiadványa. Bp. 1999. 102. p.

2. A cím megfogalmazásának hátránya, hogy „szervezetek” szabályozását jelzi. Tehát szervezeti jellegű szabályozást sejtet, de ennek ellenére nem alakít ki új jogi formát. A TЭСZ-ként történő elismerés nem mint új jogi forma születését, megalkotását jelenti, hanem csak a támogatási feltételek teljesítésének elismerését eredményezi. Furcsa is lenne egy új szervezeti forma miniszteri rendelettel történő megalkotása.

3. Nem szokványos módon a rendeletnek van preambuluma. Itt utal az általam fentiekben megfogalmazottakra „EU-hoz való csatlakozás elősegítése” címén.

Az EU zöldség-gyümölcs piac-szabályozási és támogatási rendszere a Termelők Értékesítési Szervezeteire (TЭСZ) épül. Ez a szabályozási rendszer a zöldség- és gyümölcs-termelőket nem egyénileg, hanem a TЭСZ-eiken keresztül részesíti támogatásban, ezért az ágazatban ezek a szervezeteknek alapvetően nagy a fontossága.

A piaci egyensúlyt a TЭСZ-eken keresztül meghatározott termékek, meghatározott mennyiségű feleslegeinek piacról való kivonásával, valamint a kínálati piacot eredményező ültetvények részleges felszámolásával és a kivágás támogatásával kívánják megteremteni.

Felvetődik itt a kérdés: mi lesz ennek a hazai hatása.

Egy ilyen szűk szakmai körben hazai viszonylatban még nem olyan szélesebb – politikai súlyú – érdekekről van szó, amelyeket általában „az Európai Unióhoz való csatlakozás elősegítése” címszó alatt szoktunk még megfogalmazni.

Ha már szükségyszerű rendelkezés lett egy ilyen preambulum, akkor rendelkezni kellett volna a „hazai” fő elérendő célról, ami elvezethet „Európába”.

4. Zavaros maga a fogalom is: zöldség-, gyümölcs-termelői, -értékesítő szervezet. – Hol itt a kontinuitás?

5. Ez a szervezet legyen jogi személyek által alapított speciális szervezet, ami jogi személyiséggel rendelkezik. Ezt a fogalmi kört azonban a Ptk. pontosan meghatározza és egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezéseket is megfogalmazza. A gazdasági társaságok közül így pontosan behatárolható, hogy melyek azok, amikre konkrétan a jogszabályalkotó gondolhatott (közös vállalat – jogi hulla, kft., rt., szövetkezet).

Ismételten felvetődik a kérdés, hogy nem lehet tagja gazdasági tevékenységet végző jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet (pl. KKT, BT)?

Ha a tagok köre így leszűkül, a szövetkezet, kft, rt. körére, akkor eredeti megjelölésükön kell-e szerepelnie a zöldség-, gyümölcs-termelő, értékesítő szónak?

6. A rendelet 2.§-a újonnan létrehozandó szervezetről szól, amit tárca feladat körében a belső nyilvántartásban jelölnének meg. A rendelet szól ezen szervezetek elismerhetőségéről is. Mi lesz azokkal a szervezetekkel, amelyek nem újként jönnek létre?

7. A rendelet 3. §-a szervezet céljait rögzíti.

A rendelet sokkal áttekinthetőbb lenne, ha a szabályozása külön – külön sorakoztatná fel egyrészt a tárgyalt termelést folytató természetes személyeket termeléssel kapcsolatos, másrészt őket összefogó gazdálkodó szervezet (támogató, ellenőrző és elszámolási) kötelezettségeit.

Ehhez képest ki kellene hangsúlyozni az érdekeltek belső megállapodásának tartalmát, szerepét.

Már működő gazdálkodó szervezet bekapcsolódása (pályáztatása) szempontjából problematikus és hátrányos lehet, hogy az előbb említett – lényegében belső szerződéses – témákat általánosítva az alapító okiratába, alapszabályába kell foglalni, hiszen ez igen

munka- és időigényes feladat (igazgatóság, közgyűlés, cégbejegyzés stb.) és leszűkíti a „belső” megegyezések egyediesítését, a rugalmas egyezkedést. Ebből a jogszabályszerkesztési hiányosságból azonban számos kétértelműsége származik.

8. A 4. §-ban célszerűbb lenne a részt vevő természetes és jogi személyek kötelezett-segeit külön-külön rögzíteni. Ennek alapján kellene a kötendő megállapodások tartalmát, szerepét meghatározni.

9. A 4. § (2) bek. a) és b) pontjánál a feltételek együttes leírása precízebb megfogalmazást, pontosabb értelmezést kellene jelentenie. Ha azonban az alapszabályban a rendelet szerinti részletességgel tárgyalunk feltételekről, felmerül a kérdés: mi szükség van a TЭСZ „legfőbb döntéshozó szervének” hozzájárulására (az rt. közgyűlésének összehívására).

10. Az 5. §-ban leírt kötelező bővítése az alapszabálynak nem sérti-e a vonatkozó törvényi szintű szabályozást (a gazdasági társaságokról szóló és a szervezetekről szóló törvény)?

Ugyanez a kérdés vetődik fel a 6. § a)–d) pontjaiban is. Hol itt a jogszabályi hierarchia?

11. Mi indokolja, hogy éppen a nagy kapacitású, leginkább szervező és piacképes gazdasági társaságokat és szervezeteket zárjuk ki azzal, hogy az árbevételük legalább felét zöldség- és gyümölcs termelésből kell produkálniuk?

12. A 8. §-ban a „hivatal” és a „Hivatal” más szervezeteket jelöl, más-más feladatokkal.

A fő kérdés ellenben az lenne, hogy a feladat- és hatásköröket kellett volna rögzíteni ebben a szakaszban. Egyebekben helyeselhető az a megoldás, hogy a rendelet külön szól egy ilyen bonyolult pályáztatásnál az „elismerés rendjéről”.

13. A 8. § (1) bek-ben a kérelmeket felkért bizottság bírálja el. Arról nem rendelkezik, hogy kiből áll ez a bizottság, hol működik?

14. Amennyiben kap a „szervezet” ilyen elismerést, mi ennek az összefüggése azzal, hogy megkapja-e a támogatást? Az elismerés a támogatás valószínűsíthető megnyerését is jelenti egyben?

15. Az „előzetes elismerés” cím azt a látszatot kelti, hogy mintha a jogalkotó is belátná az általa támasztott túl szigorú követelményeket. Így indokolt a legfeljebb öt évi átmeneti jellegű kedvezmények meghatározása.

16. Az elismerési feltételek különbözősége, az elnéző jellegű elbírálás diszkriminatív helyzetet teremt, mivel a kedvezmények nem általánosak. A 10. § (1) bek. a) pontjából kitűnik, hogy ez a könnyített, elnéző elbírálás csak az új (kifejezetten a rendeletbeli célokra alapított) szervezeteket illeti meg.

Ki és milyen alapon feltételezi, hogy a rendelet alkalmazása során a korábbi bevált, (átmeneti „kanosszát” is megjárt) szervezetek nem ismerik fel ezt a durván negatív diszkriminációt?

17. A következő alcím : „jelentésbeli kötelezettség”.

Ez csak a vállalkozói szervezetet terheli. Hol marad az állami ígérgetevő (Hivatal, Minisztérium) információs, folyamatos „beszámolási” (tájékoztatói) kötelezettsége?

18. A befejező „Átmeneti és záró rendelkezések” még részletesebb tanulmányozást igényelnek (különösen az EU Tanács 2200/96. EU sz. rendeletével kapcsolatban).

Itt is kiugró a már jelzett diszkrimináció. Az új „házi” szervezetek a tárcaszabályok keretében véglegesen révbe kerülhetnek.

A 12. § (3) bek. szerint még az átmeneti könnyítéseket tartalmazó részt is átugorhatják egyes „szervezetek”. Új, ismételt diszkriminatív jellegű rendelkezés ez is.

Probléma-felvetéseim igazolják azt, hogy nem igazán sikerült még 1999. és 2000. években ilyen „szervezetet” létrehozni. Igazolják ezt az is, hogy a rendeleti szabályozás kaotikus.

A Európai Unióhoz való csatlakozás szempontjából ígéretes ágazatainkban különös figyelmet kiellene fordítani a versenyképességet fenntartó, illetve növelő beruházásokra, másrészt a termelő kapacitásokat bővítő beruházásokra, megteremtve eme beruházások műszaki és pénzügyi feltételeit.

A termelői csoportokról

A 85/2002. (IX. 18.) FVM rendelet a termelői csoportokról rendelkezik, amely némileg hasonlóságot mutat a TÉSz-ekkel.

Ezzel kapcsolatos észrevételeim:

1. Ez a rendelet is szintén rendelkezik preambulummal.

2. A termelői csoport fogalom-meghatározásánál a rendelet kiemeli a különbözőséget a TÉSz-től. A rendelet szerint: „termelői csoportok az azonos termék, illetve termékcsoport szerint szerveződő termelők olyan együttműködései, amelyekben piaci pozícióik megerősítése érdekében az általuk önállóan végzett mezőgazdasági, erdészeti vagy halászati alaptevékenységükhöz illeszkedő tevékenységre, különösen az általuk előállított növényi és állati termékek termelési folyamatának elősegítésére, termékeik feldolgozásra való átvételére, tárolására, piacképes áruvá történő előkészítésére, valamint közös értékesítésére, az e rendeletben meghatározott szabályok betartásának vállalásával önkéntesen társulnak.”

A 2. § (2) bekezdése pontosan rögzíti azokat a szervezeteket, amelyek ilyen elismerést kaphatnak. Ezzel kizárja a TÉSz-eknél szabályozott értelmezési hibákat. Kiemeli azt, hogy csak egy termékre, vagy termékcsoportra szakosodottan működhetnek. „A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter (a továbbiakban: miniszter) termelői csoportnak a termelők által létrehozott szövetkezeti, vagy korlátolt felelősségű társasági, illetve zártkörű részvénytársasági formában működő gazdálkodó szervezeteket ismeri el.”

Egy adott termelői csoport csak egy termékre, vagy termékcsoportra szakosodottan működhet.

A 3. § rendelkezéseiben foglalt célok a felsorolás sorrendjétől eltekintve megfelelnek a TÉSz-ekre vonatkozókkal.

Az elismerés feltételeiként pontosan meghatározza a rendelet a tagok számát és a tőke nagyságát a 4. § (1) bekezdésében. A tagok kötelezettségeinek még szigorúbb feltételeket szab meg, pl. 3 évig nem léphet ki a termelői csoportból, vagy a legfőbb szerv hozzájárulásával történő csoporton kívüli értékesítés.

A Kft és Rt. szervezetére úgy szab ki szigorúbb feltételeket, ami még inkább felveti a jogszabályok hierarchiájának problematikáját.

Az előzetes elismerés ideje ezen rendeletben nincs meghatározva, ezzel teret és lehetőséget ad az adminisztráció elhatalmasodására.

Értelmezési nehézséget hoz a 8. § (1)–(2) bekezdése is. Hogyan beszélhet nyitott tagság elvéről, ha a szakáganként csak egy szövetség hozható létre és annak is csak tíz termelői csoport lehet a tagja? Felvetődik itt a kérdés, mi lesz a szakágban működő szövetségbe nem tartozó termelői csoportokkal?

E szakasz (2) bekezdésében pedig a szövetség alapszabályában és programjában rendezendő kérdéseket sorolja fel. Az általam fontosnak tartott hatásköri feladatokról, működési rendről, a szövetség eljárásáról nem rendelkezik.

Ez a rendelet sem a könnyen érthető, hatékonyan és eredményesen alkalmazható jogszabályok körébe tartozik.

Összegzés

A kis- és középvállalkozói szektor és a hozzá kötődő egzisztenciák megtartása az elkövetkezendő évtizedek egyik legnagyobb társadalmi kihívása.

Széchenyi István szavait idézve „a múlt elesett hatalmunkból, de a jövő urai vagyunk.”

A rendszerváltozást követő magyar gazdaságpolitikában kiemelt szerepelt kaptak a hazai kis- és középvállalkozásokat elindító és támogató programok. Elmondható azonban, hogy a kormányzati ciklusoktól függővé váltak a támogatási politikák, így a folyamatosság és kiszámíthatóság nem érvényesült az eltelt évtized alatt.

A hazai vállalkozói szektor ezért az elmúlt évtizedben nem tudott megerősödni.

A hazai erőforrásokból indított vállalkozást támogató programok általános társadalmi jellemzői és jövőbeni következményei az alábbiakban foglalhatók össze:

- alapján politikai motiváltságúak;
- nem tesznek lehetővé a kiszámítható vállalkozásfejlesztést;
- a támogatást nem követik hitel, adó- és további fogóeszköz-támogatási kedvezmények, valamint piacvédelmi intézkedések;
- a juttatások nincsenek összehangolva még egy adott kormányzati időszakon belül sem;
- a belföldi piacokon érvényesülő verseny következtében a kiszámítható és tartós támogatás nélkül maradó hazai vállalkozások veszteségeket szenvednek a külföldi tulajdonosi háttérrel működőkkel szemben, sok esetben csődbe mennek;
- a gazdasági rendszerváltozás esztendőiben mind kisebb annak a valószínűsége, hogy egy újonnan induló vállalkozó megérje az egy éves működést;
- a rendszerváltozás idején létrehozott vállalkozások 70 %-a már tönkrement.

Mindezek következtében Magyarországon a hazai tulajdonosi bázison kétséges a vállalkozói társadalmi réteg kialakulása.

A vállalkozói egzisztenciákra épülő eddigi polgárosodási folyamatok a visszajukra fordulhatnak. A most még önálló formában vitt vállalkozások mind nagyobb arányban rész munkaidős tevékenységgé, kereset kiegészítővé válhatnak. Nincs kizárva a kényszer- és önellátási szinten termelő vállalkozások gyarapodása sem. Ezek nemzetgazdasági szinten nem hoznak teljesítmény növekedést, mindössze az állami szociális háló megterhelését enyhítik időlegesen.

Versenyhátrányt jelent a minőség – korszerűség hiánya, a nem kielégítő tőkeellátottság, információk hiánya, instabil gazdasági szabályozás, az elvonások magas mértéke, az adminisztráció terhei.

Felmerül a kérdés, hogy a nagybirtok vagy a családi gazdaság lesz a későbbiekben követendő minta.

Tudomásul kell vennünk, hogy a rendszerváltást követő években létrehozott szövetkezeti törvény alapján bekövetkezett változás is a legtöbb esetben nem az akkori jogalkotók szándékainak megfelelően következett be. Most az európai uniós csatlakozás küszöbén fontos feladatunk, hogy a szükséges reformokat úgy hajtsuk végre, hogy azok a jelenlegi tagság és valamennyi szövetkezni kívánó gazda érdekeit figyelembe vegye. Csak egységes fellépéssel tudjuk a szövetkezetek számára a fejlett világban biztosított előnyöket következetesen kiharcolni, ha megnézzük, hogy az európai uniós tagállamaiban a szövetkezetek számára a kormányok milyen előnyöket biztosítanak, akkor látnunk kell, hogy számunkra, a szövetkezeti gazdák számára az elérhető adókedvezmények, valamint a fejlesztésekhez nyújtott kedvezményes források biztosítása elengedhetetlen követelmény.

Nem szabad kockáztatnunk, hogy a szövetkezet elnevezés alap profit orientált gazdasági társaságok szerezzenek jogtalan előnyöket.

Felmerül a kérdés amikor a jelenlegi szövetkezeti helyzetet elemezzük és a teljes jogú uniós csatlakozásra készülünk, hogy milyen szövetkezetek alakuljanak és milyen irányban fejlődjenek.

A válasz erre egyértelmű, a magyar viszonyokhoz igazodó, de az unióba belépést követő is versenyképes szövetkezeti modellt kell kialakítani. Lényeges, hogy a tagok akik ma szövetkezet szolgáltatásait igénybe veszik, annak tulajdonosai, irányítói legyenek és a szövetkezeti többletből, amit a lebonyolított forgalom arányában osztanak viszza, részesedjenek a tagok.

Kiemelten kell kezelni a koncentrációt és az új követelményekhez való alkalmazkodás feltételeinek biztosítását. Itt különösen a tőke bevonás lehetőségét, valamint a másodlagos szövetkezés keretében a befektető tőkének a lehetőségét célszerű biztosítani.

Ma az tapasztalható, hogy a szövetkezetek többsége nincs tekintettel egymásra, csak tagjai közvetlen érdekeinek védelmére, versenyképességének fokozására, a gazdasági csatában való eredményesebb szereplésre készül. Egyes szövetkezetek a gazdasági környezet hatására megválogatják tagjaikat azok gazdasági mérete, versenyképessége alapján, úgy véelve, hogy a versenyhelyzetben nincs más választási lehetőségük. A szövetkezet humánus elveivel azonban egyesíteni tudná a gazdasági hatékonyságot és a társadalmi követelményeket és így a legmegfelelőbb társasági forma lenne.

Javasolt fejlesztési irány lehetne az ágazatok közötti és társadalmi csoportokat összekötő szövetkezés. A szövetkezés napjainkig azonos társadalmi csoportokat összekötő szövetkezés. Az azonos társadalmi csoportok (földművesek, kézművesek, munkások) képviselői között vagy adott ágazaton belül (hitelezés, fogyasztás, termelés, szolgáltatás...) létrejött együttműködés jellemezte leginkább. Ez annak ellenére áll, hogy az ágazatok közötti együttműködésre irányuló törekvések elég hosszú múltra tekintenek viszza. Nem újszerű ez a javaslat, a szövetkezés egyik jövőbeni fejlesztési lehetőségéről van szó.

A TÉS-zek és termelői csoportokra vonatkozó szabályozás pontos és egzakt módon történő rögzítése hiányában nehezen működhetnek a jelenlegi feltételek szerint alakuló új termelői egységek. A szabályozás mindenképpen pontosítását tartom szükségesnek.

Felhasznált irodalom

- Az Európai Unió Tanácsának rendelete a nemzeti határokon átvélt tevékenységet folytató „Európai Szövetkezet”szervezetéről. *Szövetkezés*, XXIII. évfolyam, 2002/1–2. szám, 182. p.
- DR. BAJTAY PÉTERNÉ: Szövetkezetek az Európai Unióban. *Szövetkezés*, XIX. évfolyam, 1998/2. szám, 79–94. p.
- DÁVOD CSABA: *A francia mezőgazdaság és érdekképviselése*. Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoportjának kiadványa, Budapest, 2001. 54–66. p.
- JAKAB ISTVÁN: A családi gazdaságok szövetkezésének helyzete, a szükségszerű fejlesztés iránya. *Szövetkezés*, XX. évfolyam, 1999/2. szám, 85–94. p.
- LENTNER CSABA: A hazai vállalkozásokat erősítő gazdasági programok társadalmi hatásai – az egzisztencia hiteltől a Széchenyi tervig. *Valóság*, 2002. augusztus, XLV. évfolyam, 8. szám.
- POPP JÓZSEF: *A magyar agrárgazdaság szabályozásának EU-komform továbbfejlesztése*. Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoport kiadványa. Budapest, 2000. 20–27. p.
- DR. ROMÁN ZOLTÁN: *A kis-és középvállalatok az Európai Unióval való csatlakozás tükrében*. Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoport kiadványa. Budapest, 1999. 71 p.
- DR. TAMASI MIHÁLY: *A homokhátsági táj agrárgazdaságának sikeres szövetkezete a mórakerti „Mórakert”*. *Szövetkezés*, XX. évfolyam, 1999/2. szám, 95–101. p.
- TÓTH E.: *Az átalakult szövetkezetek 10 éves működésének tapasztalatai*. AKII tanulmány. Kézirat, Bp. 2000.

ANIKÓ BEZDÁN

DIE NEUEN PRODUKTIONSEINHEITEN UND DIE
GENOSSENSCHAFT

(Zusammenfassung)

Der Autor analysiert in seiner Studie mit dem Titel: „Die neuen Produktionseinheiten und die Genossenschaft” das Beziehungssystem der in Ungarn neulich gestaltenen (und gestaltenden) landwirtschaftlichen Produktionseinheiten und der Genossenschaft.

Nach der kritischen Analyse sind noch weder die das neue Modell bedeutende Rechtsperson, noch die Rolle der Genossenschaft, bzw. ihre Position in den innerlichen Rechtsverhältnissen auskristallisiert worden.

Das Wesentliche der Studie ist die Vorstellung der neuen Produktionseinheiten, mit Rücksicht auf ihre oberflächliche Regelung, ihre ungeklärte Rechtsperson, ihr unklares Verhältnis zu den Genossenschaften.